

PRISPEVKI K ZGODOVINI SKOČIDOLA

V uvodu te razprave bo najprej podan etimološki pomen imena kraja Skočidol (Gottestal) v slovenščini in v nemščini. Ko so v času preseljevanja narodov v šestem in sedmem stoletju našega štetja naselili koroško deželo Slovenci, so dali krajem, kjer so se naselili, slovenska imena. Slovensko ime kraja Skočidol je koroški zgodovinar, štefan Singer, v svoji monografiji o cerkveni in kulturni zgodovini zgornjega Rožarja pojasnil takole: Slovenski koroški jezikoslovec profesor Josip Scheinigg v Celovcu je razložil, da so Slovenci kraj nazivali Kačji dol ali Kačjega dola; Scheinigg utemeljuje svoje navedbe s tem, da dela reka Drava tam kačje vijuge; morda pa je bilo v teh krajih svojčas tudi mnogo kač. V teku stoletij je iz Kačjidol nastal današnji Skočidol. Skočidol se v neki listini iz leta 1360 glasi Schotidol, 1370 Gottzidol, 1403 Chozdeall, 1406 Gozededall, 1430 Götschidol, 1431 Skozidall. V matrikah beljaških župnij so v začetku pisali Kozentall in Gozentall. Ime Gottestal je torej fonetična izpeljava iz slovenskega Kačjidol in poznejšega Skočidol.

Nemški jezikoslovec univ. profesor Eberhard Kranzmayer je v svoji knjigi o koroških krajevnih imenih² slovensko ime Skočidol enostavno prevedel v »spring hinab« in to svojo razlago pojasnil s tem, da je v Skočidolu ob reki Dravi strm breg, s katerega so ljudje skakali v Dravo. Taka razlaga pa ne more biti v skladu s etimološkimi pravili. Kō so začeli naseljevati koroško deželo Bavarci, so poskušali slovenska krajevna imena prevajati v nemščino. Za kraj Skočidol niso našli primerne imena in je v listinskih virih škofijskega arhiva v Ljubljani zaslediti za kraj Skočidol do konca 17. stoletja tele označbe: Khozenthall, Chozenthall, pa tudi Gözenthall. Šele ob koncu 17. stoletja in tekom 18. stoletja se pojavi za ta kraj ime Gottestal; po vsej verjetnosti je začel eden od tamkajšnjih vikarjev tako pisati in je potem pri tem ostalo. Če je zgoraj prikazano tolmačenje profesorja Scheinigga o izvoru besede Skočidol pravilno, bi se nemško ime tega kraja moralo glasiti Schlagental in ne Gottestal.

Kakor je bilo že v razpravi Prispevki k zgodovini Šentruperta pri Beljaku³ prikazano, je bila po podatkih koroškega zgodovinarja Gotberta Moroja⁴ župnija v Skočidolu ustanovljena leta 1360, ko je takratni župnik v Šentrupertu na Blatu Ivañ dne 1. maja 1360 obljubil, da bo postavil pri cerkvi sv. Marjete v Skočidolu, ki je dotirana z 14 hubami, »župnika in pomočnika«, ki naj upravljata tudi cerkev v Podravljah (Föderlach). Za dokaz, da ta cerkev spada pod župnijo Šentrupert, naj novo nastavljeni župnik v Skočidolu, kakor tudi vsi njegovi nasledniki, plačujejo župniji Šentrupert letno eno marko oglejskih novčičev. Listino so pečatili župnik Ivan, lavantinski škof Peter, ki je bil istočasno višji duhovnik za Koroško,

¹ Stefan Singer, Kultur- und Kirchengeschichte des oberen Rosentales, Kapla 1935, str. 182.

² Eberhard Kranzmayer, Ortsnamenbuch von Kärnten, 2. Teil, Celovec 1958, str. 89.

³ Anton Svetina, Prispevki k zgodovini Šentruperta pri Beljaku, Zgodovinski časopis 1978, 4. zvezek, str. 413.

⁴ Gotbert Moro, Erläuterungen zum historischen Atlas der österreichischen Alpenländer, 1958, str. 19 ss.

in deželni glavar Koroške Ivan pl. Pfannberg. Kot podružnice so v listini navedene cerkev sv. štefana v Podravljah (Föderlach), cerkev sv. Janeza Krstnika v Domačalah (Damtschach) in grajska kapela sv. Valburge v gradu Vernberg (Wernberg). Pravico odvetništva nad župnijo Skočidol kakor tudi nad vsemi ostalimi beljaškega cerkvenega okrožja so imeli v svojih rokah vsakokratni lastniki grada in gospostva Landskron, patronatske pravice in s tem zvezano pravico do prezentacije novega vikarja pa so imeli v svojih rokah vsakokratni lastniki grada in gospostva Vernberg, ki pa so morali to pravico po letu 1461 deliti s stolnim kapitljem ljubljanske škofije.

Prvotno je spadalo vse ozemlje župnije Skočidol pod župnijo šentrupert. Sveti Rupert je bil prvi solnograški škof, ki je umrl leta 718. Že on je dal verjetno sezidati cerkev v št. Rupertu (St. Ruprecht am Moos). Ta župnija se je prvotno razprostirala do Drave in proti vzhodu do Vrbskega jezera, zajemala je vse Osojsko jezero in je na severu segala preko Trebinja (Treffen) do Arriacha. Tekom časa so na ozemlju župnije št. Rupert nastale nove župnije. V začetku 11. stoletja je bil v Osojah ustanovljen benediktinski samostan, leta 1195 pa so se med osojskim opatom Hildegardom in med takratnim župnikom Urhom vršila pogajanja za ustanovitev samostojne župnije v Gradišču (Gratschach); v 12. stoletju je tudi v Trebinju nastala samostojna župnija. Nastanek župnije v Skočidolu leta 1360 opisuje Singer enako kot Morocin; nadaljuje, da je kmalu po letu 1360 nastala samostojna župnija pri cerkvi sv. Miklavža v predmestju Beljaka, ki je prevzela leta 1400 od župnije šentrupert tudi vse pravice nadžupnije. Ravno tako so v tem času nastale samostojne župnije v Dvoru (Kranzelhöffen) in v Lipi nad Vrbo (Lind ob Velden).

Župnija Skočidol je pred jožefinsko-cerkveno reformo leta 1787 obsegala tudi kraje Domačale (Damtschach), Hovše (Kaltschach) in Trabenče (Trabenig), ni pa obsegala krajev Umbar (Umberg) in Dragajne (Ragain), ki sta spadala pod župnijo šmiklavž v predmestju Beljaka. Župnik Singer opisuje nato še cerkveno poslopje in notranjo opremo cerkve v Skočidolu. Med vikarje skočidolske župnije našteva: Singer telega 1519 Stephanus Karber, 1625 Joannes Asberus, 1636 Lukas Fortunat, 1698 Lambertus Wutley, 1707 Bartolomäus Rainer, 1708 Valentin Tropper, 1709 Matheus Kühnig, 1718–1724 Matthias Sigot, 1726–1742 Marcus Alphonsus Zollner, 1745 P. Romanus Zussner, zadnji osojski opat, 1745–1767 Matthias Andreáš Lassnik, 1767–1768 Antonius Tscheschar, ki je pozneje prišel za vikarja v Dvor, 1768–1772 P. Romanus Huebmershoffen, član družine, ki je bila lastnica župnijskega fužina v Borovljah in je dobila pozneje plemstvo s predikatom pl. Silbernagel, 1772 so vpisani v krstnih matrikah P. Anselmus Kriegsberger, P. Anselmus Berndl, prior in Jacobus Bailach, administrator, 1772–1788 Matthäus Aichhölzer, ki je pokopan v Skočidolu. Njemu je v starosti pomagal P. Christoph Rainer.

Kakor je že zgoraj povedano, so imeli lastniki grada in gospostva Vernberg patronatske pravice nad župnijo Skočidol in s tem tudi pravico do nadzorstva nad cerkvenim in nadarbinskim premoženjem; zato naj bo tu

navedenih nekaj podatkov iz zgodovine tega gradu. V najstarejših listinah so ta grad nazivali Werdenburg, v listinskem gradivu nadškofijskega arhiva v Ljubljani pa šem naletel na tale imena: Wernberg, Werenberg, pa tudi Bernberg in Bärenberg. Ali je bilo v tistem kraju ob nastanku grada mnogo jagod ali mnogo medvedov? Valvasor⁶ opisuje grad Vernberk takole: Vernberk leži med Beljakom in Vrbo na prijetnem kraju tik ob cesti; pod gradom teče reka Drava. Ne kdaj so imeli grad v svoji posesti gospodje imenovani Verberžani. Pozneje so grad kupili gospodje Khevenhüllerji in je baron Jurij Khevenhüller, deželni glavar Koroške, grad takorekoč na novo sezidal. Sedaj je grad v lasti benediktinskega samostana v Osojah in ga je kupil sedanji opat osojskega samostana Kristof Copponig (Kopajnik) in je preselil zaradi boljšega zraka ves konvent iz Osoj v Vernberk. Župnik Stefan Singer⁷ opisuje zgodovino nastanka grada Vernberk in zgodovino posestev bamberskih škofov na Koroškem takole: Na tem kraju se je prvotno nahajal le dvorec, ki je bil najprej v lasti bamberskih škofov, ki so ga prodali benediktinskemu samostanu Sv. Pavel v Labotski dolini. Koroški vojvoda Bernhard Šponhajmski (1202—1256) je poskušal zmanjšati politično moč bamberskih škofov na Koroškem in je prisilil leta 1226 šentpavelske menihe, da so mu posestvo v Vernberku prodali. Vojvoda Bernhard je tu sezidal grad in onstran Drave trg Rožek ter dal postaviti most čez Dravo. Do bojnega spopada med bamberskim škofom in med vojvodo Bernhardom ni prišlo, ker je bil s posredovanjem solnograškega nadškofa Eberharda II. in avstrijskega vojvode Leopolda VI. ta spor poravnal s pogodbo, po kateri je moral vojvoda Bernhard odstopiti grad Vernberk bamberskemu škofu. Bamberski škof pa je dal grad Vernberk vojvodi Bernhardu zopet v fevd in sta ga imela v fevdni lasti tudi njegova sinova Urh III., koroški vojvoda od 1256 do 1269, in Filip, koroški vojvoda od 1269 do 1279. S poslednjim je izumrl rod Šponhajmovcev in sta grad in gospostvo Vernberk zapadla zopet bamberskemu škofu. V začetku 14. stoletja sta prišla grad in gospostva Vernberk z istoimenskim deželskim sodiščem v last avstrijskih vojvod, ki so deželsko sodišče v Vernberku ukinili in sta nastali iz tega deželski sodišči Aichelberg in Sternberg (Strmec). Cesar Friderik III. je del deželskega sodišča Landskron odsvojil in podelil gradu Vernberk lastno upravno območje (Burgfried) s pravico do krvnega sodstva; te pravice je prevzel takratni upravnik grada Vernberk Žiga Kreutzer. Leta 1520, prideta grad in gospostvo Vernberk v last Wolfganga Khevenhüllerja, po njegovi smrti pa v last njegovega sina Žige Khevenhüllerja, ki je umrl leta 1561. Za njim je postal lastnik Jurij Khevenhüller, ki je leta 1576 sezidal grad v sedanjem stanju. Njegova slika in sohi njegovih dveh žena so namešteni nad glavnim vhodom v grad. Po smrti Jurija Khevenhüllerja je postal lastnik Vernberka njegov nečak Pavel Khevenhüller, ki je moral kot protestant leta 1629 zapustiti avstrijske dežele. Grad Vernberk je prišel nato v last grofa Ivana Žige Wagensberga. Ta ga je prodal zopet naprej in so ga imele potem v lasti rodbine Coronini, Eibiswald in Gäller. Leta 1672 je Ernst Ferdinand grof Brenner prodal grad in gospostvo Vernberk benediktinskemu samostanu Osoje pod opatom Kristofom Kopponigom in so ga imeli menihi v lasti do leta 1773, ko je bil ta red po cesarju Jožefu II. razpuščen.

⁶ Janez Vajkard Valvasor, *Topographia Archiducatus Carinthiae antiquae et modernae completa*, Nürnberg 1688, str. 257.

⁷ Stefan Singer, l. c., str. 50 ss.

O zgodovini grada in gospodstva Vernberk obstajajo tudi v koroških zgodovinskih revijah mnogi prispevki; med drugimi so o tem pisali zgodovinarji Roth⁸, Klebel⁹ in Fresacher¹⁰. Njihove navedbe se s podatki Stefana SINGERJA razlikujejo v naslednjem: Grad Vernberk je kupil po poroki z vdovo Žige Kreutzerja od njenih dveh otrok iz prvega zakona Wolfgang Khevenhüller, ki je leta 1536 umrl. Njegov naslednik Žiga Khevenhüller je umrl 30. oktobra 1561 brez moških dedičev in so grad Vernberk podedovali njegovi bratranci. Po delilni pogodbi z dne 24. 12. 1569 je postal Juri Khevenhüller lastnik grada Vernberk. Ko je njegov vnuk Pavel Khevenhüller moral leta 1629 zapustiti koroške dežele, je pred svojim odhodom pravočasno prodal grad Vernberk skupaj z gradovima Aichelberg in Damschach (Domačale) Žigi grofu Wagensberg. Ta je dne 24. aprila 1632 prodal gospodstvo Vernberk grofu Janezu Krstniku Werdenbergu. Leta 1633 je prišel grad Vernberk v last barona Janeza Petra Coreninija st. in leta 1651 v last grofice Ane Regine Breuner, rojene Wagensberg. Leta 1660 je lastnica grada Konstancija Marija Elbiswald, roj. Breuner, 6. maja 1672 pa je prodala nova lastnica grofica Terezija Marija Galler, roj. Breuner, gospodstvo Vernberk benediktinskemu samostanu Osoje.

V času reformacije je prišlo med ljubljanskim stolnim kapiteljem in med člani družine Khevenhüller do sporov pri izvrševanju odvetniških in patronatskih pravic nad župnijami beljaškega cerkvenega okrožja, ker so člani družine Khevenhüller kot pripadniki protestantske vere te svoje pravice izrabljali. 20. septembra 1586 je ljubljanski stolni kapitelj vložil tožbo na koroškega deželnega glavarja grofa Bartolomeja Khevenhüllerja, da je upravitelj grada in gospodstva Landskron Amblacher odstavil katoliškega vikarja župnije Skočidol in na njegovo mesto postavil luteranskega predikanta. Poleg te tožbe je ljubljanski stolni kapitelj vložil še pritožbo na deželnega kneza nadvojvodo Karla, ki je izdal dne 2. marca 1589 v Gradcu baronu Bartolomeju Khevenhüllerju strog ukaz, da mora kot advocatus čez vse župnije beljaškega cerkvenega okrožja ščititi tamkajšnje katoliške vikarje, v nasprotnem primeru bo nadvojvoda dal v svoji pristojnosti cerkev v Šentrupertu ter vse druge cerkve zapleniti in bo po svoji uvidevnosti katoliški veri nasprotujoče predikante odstavil.¹¹

Ta ukaz nadvojvode Karla pa ni dobič zalegel. 12. septembra 1589 poroča Teinacher, vikar v Dvoru, nadžupniku Moltwurm v Šmiklavžu v predmestju Beljaka o razmerah v vikariatu Skočidol. Pred petdesetimi leti je bil v Skočidolu za vikarja neki Ruprecht, ki je tudi tam pokopan; njega je nasledil Marko Rechner, za njim je prišel gospod Paul, potem neki Alex, za njim gospod Bartolomej, potem Urh, ki je tudi tam pokopan; potem pa Fortunatus. Vsi ti so bili katoličani. V pismu z dne 2. decembra 1589 prosi vikar Teinacher ponovno, naj se predikant v Skočidolu zamenja s katoliškim duhovnikom.¹²

Nadvojvoda Karl pa je izdal dne 2. marca 1589 podoben ukaz tudi lastnikom grada Vernberk kot dedičem pokojnega Ivana Khevenhüllerja, naj ščitijo župno cerkev sv. Marjete v Skočidolu, ker je njihov pokojni prednik odvzel cerkvi njivo in jo prodal.¹³ V tej in v drugih zadevah je stolni ka-

⁸ Franz Otto Roth, Zum Erscheinungsbild der Herrschaft Wernberg im 17. Jahrhundert, Neues aus Alt-Villach, 1968, str. 103 ss.

⁹ Ernst Klebel, Die Grundherrschaften um die Stadt Villach, Archiv für vaterländische Geschichte und Topographie, 27. zvezek, Celovec 1942.

¹⁰ Walter Fresacher, Zur Geschichte der Herrschaften Finkenstein und Rosegg, Carinthia I., letnik 1960, str. 753 ss.

¹¹ Kapiteljski arhiv Ljubljana (v nadaljevanju KALj.), fasc. 223/13.

¹² KALj., fasc. 224/7.

¹³ KALj., fasc. 223/13.

pitelj v Ljubljani vložil proti grofu Bartolomeju Khevenhüllerju tožbo na nadvojvodo Karla, v kateri navaja, da je njegov oče Ivan Khevenhüller pred leti odstavil katoliškega duhovnika v Skočidolu in tam nastavil luteranskega predikanta, ki je potem prodal najlepši cerkveni travnik za 100 goldinarjev.¹⁴ Stolni kapitelj v Ljubljani je dne 29. 8. 1589 izdal vikarju in škofijskemu komisarju pri Šminklavžu v predmestju Beljaka nalog, naj izvrši v župnijah Lipa, Dvor in Skočidol polzvedbe, ker je baron Bartolomej Khevenhüller v nekaterih filialnih cerkvah (teh župnij uvedel namesto katoliške protestantsko službo božjo.

Ko se je leta 1590 opravljala po enem ljubljanskih stolnih kanonikov vizitacija vseh župnij beljaškega cerkvenega okrožja, je ta vizitator v Skočidolu ugotovil, da sta lastnika grada in gospostva Vernberk brata Žiga in Franc Khevenhüller nastavila v Skočidolu novega luteranskega predikanta Jurija Schwarzrückherja. Prejšnji predikant Andrej Reja, ki je prodal najlepši cerkveni travnik, je imel dve ženi in je bil zaradi tega zaprt, je pa iz zaporu ušel.¹⁵ O njegovem nasledniku ni bilo več slišati.
V letu 1612 je v župniji Skočidol listinsko izkazan kot vikar Janez Asper (Joannes Asperus), ki ga ima Stefan Singer na seznamu vikarjev še v letu 1625.

Med leti 1611 in 1627 je prihajalo med vikarjem in škofijskim komisarjem Stromayerjem pri cerkvi sv. Miklavža v predmestju Beljaka in med gospostvom rodbine Khevenhüller v gradu Landskron do stalnih sporov pri izvrševanju odvetniških in patronatskih pravic nad župnijami beljaškega cerkvenega okrožja. V enem teh sporov predlaga Stromayer stolnemu kapitolu v Ljubljani, naj zahteva, da bodo Khevenhüllerji dajali katoliškim duhovnikom iste dajatve v denarju in naturalijah, kakor so jih dajali svojim predikantom.¹⁶

Kot naslednik Andreja Asperija je za leto 1636 označen pri Stefanu Singerju za vikarja v Skočidolu Luka Fortunat, ki je dne 12. junija leta 1665 tam umrl. O tem poroča Ivan Vidmar, vikar in škofijski komisar pri Šminklavžu v predmestju Beljaka, ljubljanskemu kanoniku Janezu Marku Rošeti ju naslednje: Ko sem dal zapuščino pokojnega pod zaporo in jo s svojim pečatom zapečatil, je oskrbnik grada in gospostva Vernberk moj pečat odtrgal in ga namestil s svojim pečatom. Lastnica grada Vernberk Ana Konstancija pl. Eibiswald moji zaporji zapuščine ni nasprotovala, pač pa je to storil njen oskrbnik, qui terribilis quidem socius (ki je strašen človek), ki ne izgublja nobene poti v Celovec, da bi mi škodoval. Vse poljske pridelke je hotel izročiti sestri pokojnega, ki je vodila njegovo gospodinjstvo, in drugim legatarjem, jaz sem pa zahteval, naj se ti pridelki hranijo za njegovega naslednika. Za naslednika predlagam Bartolomeja Kaufmana, kaplana v Trebinju (Treffen), za katerega prosijo tudi lastnika grada Vernberk in vsi farani.

Vikar Luka Fortunat pa ni prišel v Skočidol leta 1636, kakor to navaja Stefan Singer, ampak šele leta 1654, kakor bomo videli iz naslednjega: Leta 1655 je vizitiral vse župnije, ki so spadale pod jurisdikcijo ljubljanske škofije na Koroškem, generalni vikar ljubljanske škofije Filip Terpin; v Skočidol je prišel 23. septembra 1655 in je zapisal v vizitacijski zapisnik med drugim tole: Vikar Luka Fortunat je doma iz Kanala v okrožju grofa Rabatta v akvilejski škofiji, ordiniran je bil iz domačega patrimonija, ki

¹⁴ KALj., fasc. 177/35.

¹⁵ KALj., fasc. 224/7.

¹⁶ KALj., fasc. 173/34.

¹⁷ KALj., fasc. 175/25.

mu je obljubil, da ga bo v starosti preživel iz kapitala 1200 goldinarjev; ki jih je ta patrimonij posodil škofiji Videm (Udine), kjer je Fortunat prejel subdiakonat. V mašnika je bil posvečen leta 1652 v Novem mestu od škofa Kristopolitanskega. Ljubljanski stolni kapitelj mu je izstavil dne 22. 4. 1654 po smrti vikarja Andreja Laspergerja dekret; v tej službi je torej drugo leto. Na dan proščenja dá vsaka huba po en hleb kruha, quae contributio vocat Priklad (ta davek se imenuje priklada). Taksa šole znaša en star mernik (veterum modium), poleg tega dobiva pri krstu, pri spovedovanju bolnikov in za mašo po umrlih še eno mero vina. Kar se tiče cerkvenega urbarja, naj ga zahteva od upravitelja gospodstva, ga prepiše in en izvod pošlje škofijskemu ordinariatu. O pohujšljivem življenju faranov ne vé ničesar, pač pa je dvema vlačugama zagrozil, da ju bo javno kaznoval z izgonom iz župnije. Za veliko noč so bili vsi farani pri spovedi, razen gostilničarke Rospoharjeve, ki pa stanuje izven špitala. Cerkevne račune vodi gospodstvo Vernberk in znašajo cerkveni dohodki 152 goldinarjev; od tega denarja dobi župnik 22 goldinarjev, cerkvi zaračunajo 30 goldinarjev, vse drugo si pridrži gospodstvo. Župnija nimá nikakih lastnih zemljišč, tudi bire ne pobira vikar sam, temveč mu jo dá gospodstvo iz dohodkov cerkve, in sicer pet četrtakov rži in pet četrtakov ovsá. Od faranov dobiva 24 hlebcev kruha (Zuleg brodt), izkorišča pa še en del njive brez plačevanja najemnine. Vikar ne plačuje nikakih davkov, pač pa mora pošiljati vsako leto vikarju in škofijskemu komisarju pri cerkvi sv. Miklavža v Beljaku pol krone kot penzijo za stolni kapitelj v Ljubljani.

Vizitator je nato še pregledal kapelo v špitalu v Vernberku, kjer se že štiri leta ne bere maše, ker je grajski upravitelj Andrej Rospohar pokopal v tej kapeli nekrščenega otroka. Oskrbnik se je izgovarjal, da so otroka krstile babice in bi zaradi tega ne bilo treba profanirati cerkve. Grofica Ana Regina Preiner, roj. grofica Wogensperg, je po svojem upravitelju, štefanu Filuciu prosila, naj bi škof kapelo na novo posvetil. V župniji živi šest revežev, od katerih je eden poročen. Vizitator je naročil, da morajo moški spat ločeno od žensk. Ob koncu je vizitator pregledal še kapelo v gradu Vernberk in pri tej priliki ugotovil, da obstaja med lastnico grada in med stolnim kapitljem v Ljubljani spor glede izvrševanja prezentacijske pravice pri spremembi župnijskega mesta v Skočidolu.¹⁸

Bartolomej Kaufman, ki je prišel leta 1665 za vikarja v Skočidol, je zaradi svojega nemoralnega življenja padel tako pri cerkveni oblasti kakor tudi pri faranih v nemilost, kakor bomo videli iz naslednjih prikazov. Dne 24. oktobra 1668 je cerkev sv. Marjete v Skočidolu vizitiral nadžupnik in škofijski komisar pri šmiklavžu v Beljaku Vitus Walscher in zapisal v vizitacijski zapisnik tole: V zidanem zvoniku se nahaja troje zvonov. Cerkev dobiva kot letno dotacijo devetdeset mernikov ovsá, neplačani dolgovi znašajo tisoč goldinarjev, ki jih dolgujejo deloma gospodstvo, deloma kmetje; gospodstvo plačuje deželi tudi vse dolžne dajatve, kakor jih izkazuje cerkveni urbar. Cerkveni obračuni se vršijo vsako leto v gradu. Ali so bili vsi stroški poravnani, nisem mogel ugotoviti, ker ni bilo vikarja; izvedel sem, da večkrat na teden popiva in veseljači z mladino. Srečal sem ga na cesti pijanega, mu razložil, da sem prišel po nalogu škofa in škofijskega kapitlja na vizitacijo in mu ukazal, naj se zaradi pijanosti opraviči; tudi zvečer ga ni bilo na izpregled, quia ea nocte in sylva inter ferros cogeret hospitali (ker je to noč moral prenočevati v gozdu med divjimi zvermi). Sam sem šel zaradi tega v grad, kjer sem ob odsotnosti lastnice gospodstva prenočil.

¹⁸ Škofijski arhiv v Ljubljani (v nadaljevanju SALj.), fasc. 22/11.

Župnija ima eno podružnično cerkev sv. Štefana v Podravljah (Föderlach, 1258 Pódrélach, 1351 Pöderlach, 1672 Phöderlach, po Kranzmayerjevi razlagi je bil P. spremenjen v F. po sosednih krajevnih imenih Velden, Vil-lach etc.) in dve kapeli, in sicer eno v špitalu, ki je popolnoma zapuščena; ker je bil tam pokopan nekrščen otrok oskrbnika gospostva. V špitalu ni sedaj nobenih revežev, tudi ne obstoja nikaka ustanovna listina. Gospostvo je odredilo, da so zvon, ki se je tam nahajal, premestili v grad. Druga ka-pela v gradu Vernberg, ki je posvečena sv. Avguštinu, je sicer v slabem stanju, ima pa vse rekvizite za opravljanje maše.¹⁹

Dne 4. 8. 1675 poroča vikar in škofijski komisar v Beljaku Walscher stolnemu kapitolu v Ljubljano, da je od osojskega opata prejel tole spo-ročilo: Dne 5. junija je v gozdu, ki je last osojskega samostana, neki mla-denč zalotil vikarja Kaufmana, kolje napadel ženo kmečkega podložnika, ki je začela kričati in se tako mešila, njen mož pa jo je kljub temu strašna-sko pretepel. Tudi drugi kmetje so se pritoževali, da bi se njihovim ženam moglo isto zgoditi. Kaufman je tudi kriv, da sta dve deklici zanosili in ju je prisilil, da sta abortirali. Opat se boji, da bi Kaufman s svojim ravna-njem okužil njegove menihe. Kaufman ni plačal niti denarne kazni, ki mu jo je naložil stolni kapitelj, niti ne plačuje letnega prispevka, ki ga je dol-žan plačati za kapiteljsko menzo.

Dne 26. decembra 1675 poroča vikar Walscher ljubljanskemu stolnemu kapitolu naslednjem incidentu, ki ga je povzročil vikar Kaufman: Dne 18. julija 1675 se je pri meniloglasil Dionizij Vic, faran župnije Skočdol in podložnik gospostva Vernberg, ki je bil strašen na pogled, bil je čisto zmešan in s podplutimi očmi in je pripovedoval tole: Ko se je prejšnji dan oglasil v župnišču zaradi neke dajatve v žito, ga je vikar Kaufman napadel z gorjačo in ga petnajstkrat udaril po glavi, da je začel krvaveti in je iz-gubil mnogo krvi; zlomil mu je tudi kost leve roke, da je moral iskati zdrav-niško pomoč v Beljaku. Ko je pritekla v župnišče njegova žena, je začel Kaufman še njo zmerjati in je svojim ljudem naročil, naj ranjenca takoj odstranijo, ker ga je svojčas razžalil s psóvko farski kurbir (Hurenpfaff). Napadeni Vic pa je zanikal, da bi bil kdaj kaj takega izjavil, pač pa je opisal vikarja Kaufmana kot nemoralnega človeka in kot nezakonskega očeta, kar je že tudi priznala njegova priležnica Marija Meixner, ki jo je lastnica grada Vernberg gospa pl. Eibiswald že enkrat izgnala s svojega teritorija. Stolni kapitelj v Ljubljani je zaradi tega incidenta odredil raz-pravo pred cerkvenim sodiščem in postavil za predsednika tega sodišča be-ljaškega arhidiakona kapucinskega patra Gedeona, za prisednika pa Janeza Rajmunda pl. Liebenthala in Jurija Spizerja, starešino kapucinskega samo-stana v Beljaku. Razprava se je vršila 28. julija, sodba pa se je glasila ta-kole: Kmet Vic se mora župniku za žalitve opravičiti, vikar pa je dolžan plačati kmetu v roku 14 dni stroške za zdravljenje in odškodnino v znesku sedmih skudov.²⁰

Nadžupnik v Beljaku Walscher je hotel vikarja Bartolomeja Kaufmana zaradi njegovih nerednosti sam odstaviti, dobil pa je na pritožbo vikarja Kaufmana od ljubljanskega stolnega kapitlja pismeni pouk, da sam brez vednosti kapitlja ne sme suspendirati duhovnikov. Šmiklavžki vikar Walscher je v drugi polovici leta 1676 še enkrat po-ročal ljubljanskemu stolnemu kapitolu o pustolovščinah vikarja Kaufmana tole: Aprila tega leta je bil v župniji Lipa krščen otrok, čigar oče je baje Bartolomej Kaufman. Ko sem vprašal vikarja v Lipi o očetovstvu tega

¹⁹ KALj., fasc. 175/28.

²⁰ KALj., fasc. 175/33.

otroka, ni vedel za ime očeta in tudi vikar Kaufman taji, da bi bil on oče otroka. Dal sem po posvetni oblasti zaslišati mater tega otroka in je deželjski sodnik v Vrbi ugotovil, da je vikar Kaufman oče otroka. Ko sem vikarju prebral to pisanje sodišča, je kljub temu tajil. 17. oktobra sem bil po opravih v Vrbi in sem tam obiskal Jurija Pahernika, pri katerem je mati nezakonskega otroka v službi. Ob navzočnosti Pahernika in še ene priče je mati priznala, da je vikar oče otroka in je pripravljena njemu to povedati pred sodnikom v obraz. Pred dvema letoma je vikar Kaufman en dan pred praznikom sv. Rešnjega telesa celo noč popival in je na sam praznik, ko je bral mašo, šel pred povzdigovanjem v zakristijo, da bi opravil malo potrebo; iz zakristije je prišel ves potolčen nazaj, da se je vsa fara zgražala.²¹

Na to prijavo je stolni kapitelj v Ljubljani odredil, da se Bartolomej Kaufman odstavi kot vikar v Skočidolu, kar pa se je vikarju in škofijskemu komisarju v Beljaku posrečilo šele leta 1678, kar izvedemo iz tele pravde: Leta 1678 je prišlo med benediktinskim samostanom v Osojah, ki je postal, kakor je zgoraj prikazano, leta 1672 lastnik grada in gospostva Vernberk, in med ljubljanskim stolnim kapitljem do spora v zadevi prezentacije novega vikarja za župnijo Skočidol. V začetku julija je ljubljanski stolni kapitelj prosil ljubljanskega škofa, da bi smel obdržati pravico prezentacije vikarja v Skočidolu, ki jo osvaja benediktinski konvent v Osojah kot lastnik gospostva Berenberg. V zvezi s to prošnjo je vikar in škofijski komisar v Beljaku Vitus Balsächer (Walscher) v pismu z dne 26. 7. 1678 predlagal, naj se izda provizorično dovoljenje curae animarum duhovniku Andreju Mahorju, dokler gospostvo v Vernberku ne da svoje prezentacije. V zvezi s tem predlogom piše osojski opat Christophorus (Krištofer) ljubljanskemu škofu Jožefu grofu Rabatta, da se strinja z namestitvijo Andreja Mahorja pod pogojem, da ljubljanski stolni kapitelj odstopi v roku dveh let ius patronatus za to faro, v nasprotnem primeru bo samostan dal zapreti vrata župnišča in tudi ne bo vikarju dajal nikakih dohodkov. Škof je v zvezi s tem pismom odgovoril stolnemu kapitlju, da opat ne more prejudicirati pravic škofa, naročil pa je kapitlju, da naj ali odstopi od prezentacijske pravice ali pa poroča, kaj je na stvari. V predmetnem sporu je škof razpisal dve razpravi, na dan 26. junija 1680 in na dan 19. septembra 1680, ki pa nista prinesli nobenih rezultatov; in se je ta spor vlekel še leta in leta. Ko je prišlo leta 1708 do spremembe na sedežu župnije Skočidol, je nastal ponovni spor med obema strankama glede izvrševanja patronatske oziroma prezentacijske pravice in se je v ta spor vmešaval celo konzistorij solnograške nadškofije, ker je osojski samostan spadal pod jurisdikcijo te nadškofije. Šele 12. novembra 1718 je bil med osojskim opatom kot lastnikom gospostva Vernberk in med stolnim kapitljem v Ljubljani sklenjen pismen sporazum, po katerem je obveljalo staro pravilo, da je dvakrat zaporedoma prezentiral novega vikarja osojski samostan, tretjič pa stolni kapitelj v Ljubljani.²²

Vikar Andrej Mahor pa ni dolgo župnikoval v Skočidolu, ker je za leto 1680 listinsko izkazan kot vikar Lambert Wuttael (Vutej); ki ga ima Štefan Singer na seznamu vikarjev še v letu 1698.

Leta 1680 se je vršila po zastopniku ljubljanskega stolnega kapitlja vizitacija vseh župnij beljaškega cerkvenega okrožja. Pri župniji Skočidol je vizitator ugotovil, da tamkajšnji cerkovnik neupravičeno izvršuje krojaško obrt. Če ne bo s tem prenehal, se ga naj odstavi. Vizitator je naročil,

²¹ KALj., fasc. 42/17.

²² KALj., fasc. 242/3, 208/26 in 227/4.

naj se cerkveni davki skrbno izterjujejo, da se bo moglo popraviti cerkveno poslopje, ki je na eni strani porušeno, in da se bo moglo poslopje župnišča bolje vzdrževati. Vizitator je nadalje ugotovil, da mora duhovnik v Skočidolu po odredbah poprejšnjih vizitacij ljudstvo v Vernberku poučevati in voditi v slovenskem jeziku in se mora tega držati; če pa tega jezika ni popolnoma vešč, mora v roku treh mesecev pred škofijskim uradom v Ljubljani dokazati, da se je tega jezika naučil.²³

Iz leta 1690 je ohranjena specifikacija letnih dohodkov in kapitala (vrednosti) vseh petih župnij beljaškega cerkvenega okrožja, ki daje tole sliko:

	Letni dohodek	Kapital
Vikar pri sv. Nikolaju v Beljaku	f 220	f 4400
Župna cerkev in podružnice	—	f 3150
Vikar pri Sentrupertu	f 150	f 3000
Cerkve	—	f 750
Vikar v Skočidolu	f 150	f 3000
Vse cerkve in bratovščina	—	f 3080
Vikar v Dvoru	f 162	f 3240
Vse cerkve	—	f 800
Vikar v Lipi	f 85	f 1700
Vse cerkve	—	f 500

Ta seznam nam pokaže, da je imel najmanj dohodkov vikar v Lipi nad Vrbo in tudi tamkajšnje cerkveno premoženje je bilo minimalno, vikarja v Sentrupertu in v Skočidolu sta imela enake dohodke, malo bolje je bil situiran vikar v Dvoru, največ dohodkov pa je imel vikar pri Šmiklavžu v predmestju Beljaka.

V spremnem poročilu, ki ga je s tem seznamom poslal ljubljanskemu stolnemu kapitlju Vid. Walscher, vikar in nadžupnik šmiklavžke župnije, navaja sedanje finančno stanje posameznih župnij in je mnenja, da so navedbe posameznih vikarjev, ko poročajo, da njihovi dohodki ne dosegajo gornjih zneskov, resnične. Tako je npr. vikar v Skočidolu navedel, da njegovi letni dohodki ne presegajo zneska 90 goldinarjev.²⁴

Župnik Stefan Singer ima na seznamu vikarjev župnije Skočidol za leto 1707 Bartolomeja Rainerja, za leto 1708 pa Valentina Tropperja. V letu 1709 je listinsko izkazan že novi vikar Matej Kulnič (Kulnik).

V juniju leta 1712 je ljubljanski škof Frančišek grof Kauniz izvršil vizitacijo vseh župnij beljaškega cerkvenega okrožja. V soboto 18. junija je ob 6. uri zjutraj zapustil župnijo sv. Miklavža v predmestju Beljaka in je prišel okoli pol osme ure v Skočidol, kjer so ga peljali v procesiji pod baldahinom v župno cerkev; tam je v vijoličastnem ornatu prisostvoval maši za umrle duhovnike, nakar je v belem ornatu podelil blagoslov in nato izvršil birmo nad 365 osebami. Ker pa je bilo še mnogo več ljudstva, ni mogel nad vsemi izvršiti obreda birmine in je vse ostale napotil, naj pridejo prihodnji dan, to je v nedeljo, k cerkvi sv. Miklavža v Beljaku, kjer bo naprej birmal. Nato je škof začel izpraševati vse cerkvene funkcionarje. Prvi je bil na vrsti cerkovnik Peter Frey, podložnik osojske opatiije, ki je bil postavljen od prejšnjega vikarja in potrjen od patrona, t. j. osojskega opata. V tej službi je 12 let, kot dohodek pa dobiva letno 5 četrtakov in 8 meric ovsa. Nadalje prejema od krsta 1 groš, od poroke istotako 1 groš, od pogreba 5

²³ KALj., fasc. 74/16.

²⁴ KALj., fasc. 71/1, 71/2 in 71/9.

grošev in od vseh drugih cerkvenih opravil po 1 groš. Cerkev je dotirana s štirimi ali petimi zemljišči. Gospodstvo Vernberk je dolžno, da popravlja cerkev, pri čemer uporablja tudi dohodke cerkvenih zemljišč. Cerkveni obračuni se delajo v gradu Vernberk in so bili dosedaj vsi stroški poravnani. Vikar sicer pije, ne dela pa ekscesov in je njegovo življenje vzorno in pošteno; tudi ne izkorišča faranov pri pobiranju stole (pristojbine za krste, poroke in pogrebe). Nečastne deklice kaznuje s sramotnim odrom (poena cypi). Nato je škof zaslišal oba cerkvena ključarja; to sta bila Adam Stoz, podložnik gospodstva Vernberk, in Luka Šefman, podložnik nadžupnika v Beljaku, prvi je v tej službi 13 do 14 let, drugi pa 7 do 8 let. Prvi dobiva na dohodkih pet četrтинov ovsu in en imperial, drugi pa ničesar razen tu in tam kak obed. Tudi cerkvena ključarja sta poročala o dohodkih cerkve in o življenju vikarja, ki je na dobrem glasu. Na koncu je škof zaslišal še vikarja; to je bil Matej Kulnik, Korošec iz župnije Šentrupert, star okoli 50 let, ki je vse študije končal v Celovcu, ordiniran pa je bil v Solnogradu na naslov grada (Lichtengraben). Duhovnik je 27 let, od tega je bil 18 let v službi pri arhidiakonu solnograške nadškofije v Tinjah, 6 let je bil kaplan v Kapli, na sedanjem službenem mestu je tri leta. Na štoli prejema okoli 40 goldinarjev, letno, cerkveni računi se delajo v gradu Vernberk, ključke cerkvene skrinjice hranijo enega vikar, drugega opat, tretjega pa cerkvena ključarja. Vikar mora oskrbovati dve podružnični cerkvi ter eno cerkveno bratovščino Corporis Christi. Matične knjige vodi v redu, faranov pa ima okoli 600.²⁵

Leta 1718 nastopa na cerkveni sinodi, ki se je vršila običajno, vsako drugo leto pri škofijskem uradu v Ljubljani, za župnijo Skočidol novi vikar Matthias Sigatt (Matija Sigot). Na tej sinodi je bilo med drugim odrejeno, da se krstni obredi ne smejo izvrševati v privatnih hišah, temveč le v župni cerkvi.²⁶

Matija Sigot je po Singerjevem seznamu župnikov v Skočidolu od leta 1718 do leta 1724. Njegov naslednik je bil do leta 1742 Marko Zolner.

30. junija 1730 je generalni vikar ljubljanske škofije in nadžupnik v Kranju Janez Jakob Schilling izstavil ljubljanskemu kanoniku Antoniju Lachnerju pooblastilo, da izvrši vizitacijo vseh župnij beljaškega cerkvenega okrožja. Lachner je začel z vizitacijo dne 6. julija v Skočidolu, kjer je ugotovil, da je tam za vikarja Marcus Zollner, ki ga je prezentiral na to mesto osojski opat Virgilij. Ta župna cerkev ima dve podružnici, eno v Podravljah (Föderlach), drugo sv. Janeza Krstnika v Domačalah (Damtshach). Parochus loci debet esse Linguae Sclavonicae gnarus (domači župnik mora biti vešč slovenskega jezika). Pri pregledu inventarja cerkve in cerkvenih oltarjev je vizitator ugotovil, da je voda v krstnem kamnu polna pajčevin in je ukazal, naj se očisti.

Vikarja Marka Zollnerja je nasledil Matej Lassnigg (Laznik), ki je bil na tem službenem mestu od leta 1745 do leta 1767. Proti temu vikarju so začele prihajati na škofijski ordinariat v Ljubljani razne pritožbe faranov. Tako je vložil Urban Šefman v svojem in v imenu ostalih faranov dne 24. junija 1760 pritožbo na škofijski urad v Ljubljani zoper vikarja Laznika zaradi raznih nerednosti in zaradi dajatev, ki jih vikar neupravičeno zahteva od faranov. Na vikarjev zagovor zoper to pritožbo je Šefman poslal generalnemu vikarju ljubljanske škofije Karlu Peeru 17 strani dolg odgovor, v katerem obtožuje vikarja, da je v letih 1755 in 1758 prepovedal njemu in ženi Jeri, da bi prisostvovala pri krstu otrok, za katere sta bila napro-

²⁵ KALj., fasc. 158/3.

²⁶ SALj., fasc. 10/1.

šena za botra. Njegove pridige so take, da se jim že otroci smeji, ker vsi vedo naprej kaj bo povedal. Namesto da bi pridigal iz evangelija, pa vse leto govori na prižnici vedno isto o gospodarskih zadevah, kar povzroča v cerkvi le jezo in smeh. Vikar Laznik je v nasprotju z vsemi predpisi uvedel za farane plačevanje nekakega osebnega cerkvenega davka (Kopfsteuer); ki znaša za moške osebe 1 goldinar 30 krajcarjev, za žene pa 1 goldinar 15 krajcarjev. Pokojni škof grof Attems je pri zadnji škofijski vizitaciji župnije ugotovil, da vikar Laznik ni mogel predložiti kake pismene dokumentacije za pobiranje tega davka, in je farane oprostil plačevanja teh dajatev, ter odredil, da mora župnik, že plačane prispevke vrniti. Ko pa je škof odpotoval, je vikar Laznik že prihodnjo nedeljo od faranov zahteval, da morajo ta davek plačevati. Kot priče navaja tele farane: Krištof Laznik, Luka Kunstl, Adam Kunstl, Peter Otič, Bartolomej Špicar, Primuž, Filej, Matija, Oraš, Urban Šefman, Simon Flickerl, Urban Gašparšič, Jörg Marinc, Jakob Wergl in Luka Marinček. Ko je pred tremi leti prišel Adam Laznik iz Kleč, k poroki, vikar Laznik ni hotel izvršiti poročnega obreda, predno ženin ni plačal tega cerkvenega davka za svojega pokojnega očeta. Na koncu Šefman predlaga, naj škofijski urad vikarja Laznika premesti na drugo delovno mesto, v Skočidolu pa naj nastavi za vikarja kaplana pri župniji sv. Nikolaja v predmestju Beljaka, ki je neomadeževan duhovnik.²⁷

14. junija 1760 so bratje Gašpar, Matej in Tomaž Primigg (Primič) vložili na ljubljanskega škofa Jožefa Leopolda grofa Petazzi tožbo zoper vikarja Matijo Laznika, ker noče izročiti testamenta njihovega umrlega brata Jožefa Primiča, bivšega cerkovnika župnije Skočidol, vsled česar so ostali štirje nedoletni otroci pokojnega brata brez vseh sredstev.

Škofijski ordinariat v Ljubljani je pooblastil beljaškega arhidiakona Franca Galliziza (Galičič), da poravnava spore med skočidolskim vikarjem in njegovimi farani. O tem poroča Galičič dne 15. 3. 1761 generalnemu vikarju ljubljanske škofije sledeče: Povabil sem sporne stranke na 18. december 1760 pred se v Beljak in so se temu vabilu odzvali vikar Laznik in 14 kmetov iz župnije Skočidol, ki so svojega župnika obtoževali v glavnem zaradi tega, ker je v župniji uvedel plačevanje nekakega posmrtninskega davka (jus mortualis vulgo Seelen gereith oder Kopfsteuer), v kar po mnemju faranov ni upravičen, ker take dajatve niso vpisane v župnijske listine in je tudi pokojni škof, ko je vizitiral župnijo, prepovedal vikarju pobiranje tega davka. Trije navzoči farani so bili na strani župnika, vsi ostali pa so pod vodstvom Urbana šefmana in Krištofa Laznika vulgo Klämpfererja svojega vikarja ostro napadali in ga prikazovali kot skrajno častihlepnega in vihravega, ki svoje farane oklevetava in besedo božjo s prižnice oskrunjuje, skratka: za moža, qui vallem Divinam vallem fecerit diabolicam (ki je božjo dolino napravil za hudičevo dolino). Galičič je mnenja, da je glavni vzrok spora med vikarjem in farani pobiranje posmrtninskega davka, ki ni v nobenem predelu gornje Koroske v veljavi in ki ga vikar neupravičeno zahteva. Če bi se ta pravica župniku odvzela, bi nastalo v župniji pomirjenje. Ker pa ni v njegovi pristojnosti, da bi izdal glede tega kake odločbe, prepusti odločanje v tem sporu škofijskemu ordinariatu.²⁸

Dne 15. aprila 1761 je škofijski ordinariat v Ljubljani dal Janezu Krstniku Millerju, vikarju in škofijskemu komisarju župnije sv. Miklavža v predmestju Beljaka pismen nalog, naj reši spor med vikarjem v Skočidolu in med njegovim tožnikom Urbanom Sternadom in naj reši tudi zakonski

²⁷ SALj., fasc. 10/1.

²⁸ SALj., fasc. 10/1.

spor med Urbanom Sternadom in njegovo ženo, ki ne živita več v zakonski skupnosti. Miller je dne 8. maja 1761 poročal škofijskemu ordinariatu, da je spor med Urbanom Sternadom in med vikarjem v Skočidolu poravnal, ni pa mogel doseči poravnave med možem in ženo. Žena je svojega moža obtoževala, da je nepremišljeno prodal njuno dobro kmetijo in s tem oškodoval njo pri njeni doti in njune štiri otroke pri pravici do dedovanja; če bi prodana kmetija prišla zopet nazaj v njuno last, se je žena pripravljena vrniti k možu. Ker pa novi lastnik kmetije noče več odstopiti, bo po mnenju Millerja tudi nemogoče, užaljeno ženo pomiriti in zakonca pobotati.²⁹

Iz tega časa je v škofijskem arhivu v Ljubljani ohranjeno tudi poročilo skočidolskega vikarja stolnemu kapitolu v Ljubljano o razporeditvi cerkvenih opravil v tej župniji za vse nedelje in praznike v letu.³⁰ Ta razporeditev je zanimiva v etnografskem pogledu v primerjavi z današnjimi prilikami, zato naj bo tu v izveščku prikazana. V uvodu navaja vikar, da je nedeljska služba božja nekajkrat v letu pri podružnični cerkvi sv. Štefana v Podravljah, na vse druge nedelje pa je služba božja v farni cerkvi. Nato nadaljuje:

Januar

1. na dan novega leta in 6. na dan sv. treh kraljev je cerkveno opravilo v domači cerkvi pri sv. Marjeti.
7. obhaja ljudstvo praznik škofa sv. Valentina in roma v Konatiče (Kantnig), kjer je podružnična cerkev župnije Lipa nad Vrbo.
17. na praznik sv. Antona opata je cerkveno opravilo v Podravljah.
20. na praznik sv. Fabijana in sv. Sebastijana je služba božja v gradu v Domačalah.

Februar

2. na svečnico je vse cerkveno opravilo v domači cerkvi s posvetitvijo sveč in procesijo, v nedeljo za tem praznikom pa je cerkveno opravilo v Domačalah.
24. na praznik sv. Matije apostola je služba božja v domači cerkvi pred zajtrkom.

Marec

19. na praznik sv. Jožefa in 25. na praznik Marijinega oznanjenja je cerkveno opravilo v župni cerkvi.
- Četrto nedeljo štiridesetdnednika je cerkveno opravilo pri podružnični cerkvi sv. Janeza Krstnika v Domačalah in se tam začelja velikonočna spoved, na peto nedeljo pa je opravilo in velikonočna spoved pri podružnični cerkvi v Podravljah.

April

- Velikonočno procesijo obhaja fara v soboto zvečer.
23. se na Koroškem obhaja praznik sv. Jurija in se vrši procesija k sv. Juriju v Strmec (Sternberg).
25. na praznik sv. Marka evangelista se vrši procesija v Podravlje.
- Na drugo nedeljo po veliki noči se vrši procesija k Devici Mariji v Rožni dolini (Rosenthal).
- Na tretjo nedeljo po veliki noči se vrši procesija k Devici Mariji na Zili (in Gaill).

Maj

1. na praznik apostolov sv. Filipa in Jakoba je cerkveno opravilo v domači cerkvi.
3. na praznik odkritja sv. Križa se vrši procesija k sv. Martinu v Lipi nad Vrbo.
- Drugo nedeljo v maju je služba božja v Podravljah.
- Tretjo nedeljo v maju se vrši procesija k Devici Mariji v Logivasi (Augsdorf) v vikariatu Dvor (Cranzelhoffen).
- Na binkošno nedeljo je pohod k svetemu mestu ob Osojskem jezeru.

²⁹ SALj., Matrike 2/50.

³⁰ SALj., Matrike 2/50.

Na praznik sv. Rešnjega telesa gre ljudstvo po starem običaju v Vernberk in se tam vrši slavnostna procesija. Sesto nedeljo po veliki noči gre vikar z dečki, ki jih ob nedeljah popoldne poučuje v verouku, ob Sclavonica contione (zaradi slovenske pridige) k sv. Jožefu in se jih tam izprašuje (kje je kraj ali cerkev sv. Jožefa v tem delu Koroške, nisem mogel ugotoviti).

Junij

24. na praznik rojstva sv. Janeza Krstnika je cerkveno opravilo pri podružnični cerkvi grada Domačalah.

29. na praznik sv. Petra in Pavla se vrši procesija k praznovanju patrocinija v Konatiče (Kantnig).

Julij

2. na Marijin praznik je masa v Domačalah.

4. na praznik sv. Urha gredo farani v spremstvu vikarja k sv. Urhu, filijalni cerkvi vikariata St. Rupert na Blatu.

12. na praznik sv. Mohorja in Fortunata in sv. Marjete se praznuje patrocinij v domači farni cerkvi.

22. na praznik sv. Marije Magdalene se vrši procesija k cerkvi sv. Magdalene v župniji Šmiklavž v predmestju Beljaka.

25. na praznik sv. Jakoba in 26. na praznik sv. Ane je cerkveno opravilo doma.

Av gust

10. na dan sv. Lavrencija mučenika se vrši cerkveno opravilo v Domačalah.

24. na praznik sv. Jerneja je cerkveno opravilo v farni cerkvi, v nedeljo po sv. Jerneju pa gredo farani v Draganje (Ragain) v župniji sv. Miklavža v Beljaku.

28. na praznik sv. Avguštin se vrši procesija v Vernberk, kjer se na ta dan obhaja patrocinij.

September

8. na praznik rojstva Device Marije se vrši slavnostna procesija v Podravlje, kjer je v nedeljo nato praznik posvečenja tamkajšnje cerkve.

21. na praznik sv. Mateja romajo farani v Vinče v župniji sv. Miklavža v Beljaku.

29. na praznik sv. Mihaela se vrši cerkveno opravilo v Domačalah. V nedeljo za praznikom gre ljudstvo na praznovanje bratovščine srca Jezusovega v Lipo nad Vrbo.

Oktober

28. na praznik apostolov Simona in Judeja se vrši služba božja v Domačalah.

November

1. na dan vseh svetnikov je služba božja pri sv. Jurju v Strmci. Svečanost v spomin umrlih pa se vrši doma.

11. na praznik sv. Martina škofa je pohod faranov k sv. Martinu v župniji Lipa nad Vrbo.

21. na praznik prikazni Device Marije je služba božja v Domačalah.

25. na praznik sv. Katarine in 30. na praznik sv. Andreja je cerkveno opravilo v farni cerkvi pred zajtrkom.

December

V času vsega adventa je ob nedeljah cerkveno opravilo v domači cerkvi ob običajni uri.

4. na dan sv. Barbare je služba božja in darovanje v farni cerkvi.

6. na dan sv. Miklavža mora vikar iti k cerkvi sv. Miklavža v Beljaku zaradi asistence.

8. na dan brezmadežnega spočetja je cerkveno opravilo in dan popolnih odpuštkov v Domačalah.

21. na dan apostola Tomaža je cerkveno opravilo v Podravljah.

25. na božič je služba božja doma.

26. na praznik sv. Štefana je patrocinij v Podravljah.

28. na dan nedolžnih otročičev je cerkveno opravilo v Domačalah.

31. na Silvestrovo je služba božja v domači cerkvi.

Če analiziramo ta razpored cerkvenih opravil ob nedeljah in praznikih v župniji Skočidol, smo videli, da so farani te župnije največkrat romali v sosedno faro Lipa nad Vrbo, nekajkrat pa tudi v sosedni župniji Šent-rupert in Smiklavž v predmestju Beljaka.

Istočasno s tem razporedom je vikar poslal v Ljubljano še tarifo o višini šolnine, ki je veljala v tistem času v župniji Skočidol in ki se glasi takole:

Krsti:	
V času izven velike noči in binkosti:	
vikar	18
cerkovnik	3
V času okoli velike noči:	
vikar od prvega krsta	30
vikar od drugega krsta	30
vikar od tretjega krsta	30
cerkovnik od prvega krsta	10
cerkovnik od drugega krsta	9
cerkovnik od tretjega krsta	6
od krsta nezakonskega otroka dobi vikar	30
cerkovnik pa	9
Za blagoslovitev žene po porodu dobi vikar	3
cerkovnik ne dobi ničesar	
Za spoved umirajočega dobi vikar	18
cerkovnik pa	3
Če je spoved združena z maziljenjem poslednjega olja, dobi	
vikar	54
cerkovnik pa	9

Poroke:	
trikratni cerkveni oklici stanejo	18
potrdilo o oklicih	18
za poroko dobi vikar	18
za posvetitev pa	18
če nevesta po poroki zapusti župnijo, mora plačati še eno	
krono, to je	20
cerkovnik dobi za poroko in posvetitev	12
če se vrši poroka v Podravljah, si delita župni cerkovnik	
in cerkovnik podružnične cerkve šolnino, da dobi vsak po	6

Pogrebi:	
vikar dobi za pogreb odraslega in otroka po	18
za posvetitev	18
za sprevod	18
za mašo po umrlem	43
cerkovnik od pogreba	3
cerkovnik za zvonjenje po umrlem za vsak zvon	3
cerkovnik za zvonjenje de libera	3
cerkovnik za zvonjenje de sacro	3

Če analiziramo to tarifo o višini šolnine v župniji Skočidol, zbudi morda največjo pozornost predpis, da so morale nezakonske matere za svoj »greh« plačevati pri krstu svojih otrok višjo pristojbino kot ostali farani za krst svojih zakonskih otrok. Malo socialen se zdi tudi predpis, da je morala nevesta, ki se je omožila izven meja svoje fare, plačati na dan poroke svojemu župniku za odhod iz župnije posebno takso v višini ene krošne. Ena krona pa je v tisti dobi, t. j. okoli leta 1750, imela na Koroškem veljavo dveh goldinarjev 20 krajcarjev.

Vikar Martin Laznik je v začetku leta 1768 sam odpovedal svoje službeno mesto kot vikar župnije Skočidol. Opat in benediktinski konvent na

Osojah (sta) po njegovem odstopu na njegovo mesto prezentirala patra tega konventa Huemershofferja, ki ga je potem ljubljanski škof tudi na to mesto postavil. Po njegovi smrti je osojski opat prezentiral na njegovo mesto dne 5. julija 1772 duhovnika Matijo Aichholzerja, in je v spremnem pismu na škofijski ordinariat poudaril, da je Aichholzer (skrben) duhovnik, qui per pluris iam annis capacitem et zelum in idiomate quoque slavonico habet (ključna: že mnogo let sposobnost in svoje veselje pri rabi slovenskega jezika) in ki je že tri leta vikar v Šentrupertu.³¹ Vikar Aichholzer je leta 1787 tudi podpisal za župnijo Skočidol obveščilo o izločitvi te župnije in ostalih koroških župnij iz jurisdikcije ljubljanske škofije in o priključitvi teh župnij solnograški nadškofiji, oziroma posredno krški škofiji. V naslednjem bodo tudi za župnijo Skočidol prikazani statistični podatki o gibanju prebivalstva, kolikor teh podatkov sem mogel izslediti v listinskem gradivu škofijskega in kapiteljskega arhiva ljubljanske nadškofije.³²

Leto	Communicantes	Non communicantes	Skupaj	Krsti	Poroče	Smrti
1667	708		708			
1697	269		269			
1746	635	146	781	20	22	22
1752	647	152	799	30	6	15
1753	639	154	793	36	9	20
1754	639	154	793	36	9	20
1759	681	174	855	25	50	50
1782	771		771			

Po tem seznamu smemo sklepati, da se na Koroškem gostota prebivalstva v dobi, ki jo opisujemo, ni bistveno spremenila; v župniji Skočidol se je število prebivalstva gibalo med 700 in 800, le za leto 1759 izkaže vikarjevo poročilo škofijskemu ordinariatu 855 faranov, v tem letu pa je bilo število umrlih enkrat večje kot število rojstev.

Vikarji so v svojih poročilih ločili farane v communicantes, to so bili tisti, ki so morali obvezno opraviti velikonočno spoved, in v non communicantes, to so bili otroci in mladina do 12 let, ki jim še ni bilo treba ob veliki noči k spovedi. Župniki so pred veliko nočjo razdelili med farane spovedne listke, ki so jih farani morali morali pri spovedi oddati. Tako so imeli vikarji nadzorstvo nad tem, kdo je prišel k spovedi in kdo ne. Kdor ni prišel k spovedi, ga je lahko zadela kazen ekskomunikacije, ki je bila v tistih časih najstrožja cerkvena kazni. Z osebo, ki je bila izobčena, ni smel nihče skupaj stanovati, ni smel z njo govoriti niti z njo sedeti skupaj k mizi pri obedu. Farani so zato hodili k velikonočni spovedi, da so se izognili takim kaznim, katerih izvršitev so na prošnjo cerkvenih oblasti nadzorovala tudi civilna sodišča. Vikarji so morali ob vizitacijah župnije poročati vizitatorju o tem, ali so bili vsi farani pri velikonočni spovedi. S štetjem spovednih listkov so posebno v času reformacije in protireformacije najlažje ugotavljali, koliko je bilo v župniji katolikov in koliko protestantov.

Če ob zaključku napravimo sklepe o prikazanih prispevkih k zgodovini Skočidola, smo videli, da so bile družbeno-politične, gospodarske, zdravstveno-socialne in narodnostne razmere iste kot v župnijah Šmiklavž v

³¹ KALj., fasc. 227/4, 208/26 in 242/3.

³² KALj., fasc. 128/1—8, 27/17 in 129.

predmestju Beljaka in Šentrupert beljaškega cerkvenega okrožja. Družbeno-politično je bilo prebivalstvo razdeljeno v stanove; v Skočidolu je razen lastnikov grada Vernberk in njihovih oskrbnikov spadal edinole vikar v višji stanovski razred in je imel pravico nositi naslov »gospod«. Vsi drugi farani so bili kmečki podložniki, ki so spadali v najnižji sloj prebivalstva in niso imeli niti pri politični upravi dežele niti pri sodstvu kakih pravic. Smeli so sicer vlagati zoper svojega župnika pritožbe na škofijski ordinariat, če ni v redu izvrševal svojih cerkvenih dolžnosti ali če je bilo njegovo obnašanje nemoralno; te pritožbe pa so imele le redkokdaj kak pozitiven uspeh.

V zdravstvenem pogledu je prebivalstvo bilo prepuščeno samemu sebi, ker je bilo iskanje zdravstvene pomoči v bližnjem mestu Beljaku za revno prebivalstvo predrago. V socialnem pogledu je bil v tej fari pri gradu Vernberk špital, kjer so dobivali vsaj berači svoje zatočišče, da niso padali v breme faranov. Kdo je ta špital ustanovil in vzdrževal, nisem mogel ugotoviti; verjetno ga je vzdrževalo deloma gospostvo v Vernberku, deloma pa cerkveno premoženje župnije Skočidol.

V narodnostnem pogledu je spadalo vse prebivalstvo župnije Skočidol k slovenski narodni skupnosti, kar je ugotovil tudi koroški zgodovinar Gotbert Moro pri opisu župnij,³³ ko je zapisal tole: ... und durch die Einbeziehung des deutschsprachigen Ortes St. Ulrich im Hinblick darauf, dass die übrigen Ortschaften der Pfarre nur der windischen Sprache mächtig seien, Predigt und Christenlehre an Sonn- und Feiertagen unmöglich machen würde... (in ker bi s priključitvijo nemško govorečega kraja št. Urh glede na dejstvo, da so vsi drugi kraji te fare zmožni le slovenskega jezika, bilo nemogoče ob nedeljah in praznikih pridigati in poučevati krščanski nauk...). Ker pa je bil kraj št. Urh priključen župniji Skočidol šele leta 1788, je v času, ko je ta župnija spadala pod jurisdikcijo ljubljanske škofije, t. j. od leta 1461 do leta 1787, spadalo vse prebivalstvo te župnije k slovenski narodnostni skupnosti. Pri prezentaciji novega vikarja so, kakor smo videli, tako stolni kapitelj v Ljubljani kakor tudi lastniki grada in gospostva Vernberk zahtevali, da mora biti novo postavljeni vikar popolnoma več slovenskega jezika.

Zusammenfassung

BEITRÄGE ZUR GESCHICHTE VON GOTTESTAL (SKOČIDOL)

Anton Svetina

Hier werden in Kürze die geschichtlichen Ereignisse in der Pfarre Gottestal, die vom Jahre 1461 bis zum Jahre 1787 dem Laibacher Bistum bzw. seinem Domkapitel angehörte, so geschildert, wie sie uns aus der Urkundensammlung des Laibacher erzbischöflichen Archivs ersichtlich sind.

Zu Beginn wird die etymologische Bedeutung des deutschen und des slovenischen Namens, Gottestal und Skočidol, beschrieben. In den Schriften des erzbischöflichen Archivs von Ljubljana heisst der Name der Pfarre Khozenthall, Chozenthall und auch Gozenthall, erst zu Ende des 17. Jahrhunderts kommt der Name Gottesthall in den Urkunden zum Vorschein; wahrscheinlich dürfte einer der Pfarrvikare mit dieser Bezeichnung begonnen haben, wobei es dann blieb. Eberhard Kranzmayer führt in seinem Werke Ortsnamenbuch von Kärnten, Klagenfurt 1958, bei der Auslegung des slovenischen Namens Skočidol an, dass dieser Name »spring hinab« bedeutet; diese Auslegung stimmt aber mit den Regeln der Etymologie nicht gut überein. Der Kärntner Geschichtsforscher Stephan Singer hat in seinem Werke Kultur- und Kirschengeschichte des oberen Rosentales,

³³ Gotbert Moro, Erläuterungen ..., str. 21.

Kappel 1935, angedeutet, dass der Klagenfurter Professor und Etymologe Joseph Scheinig den Namen Skočidol so auslegte, dass dieser Ort ursprünglich Kačji dol hiess, das dann mit der Zeit zu der kürzeren Form Skočidol führte. Wenn diese Erläuterung Professor Scheinig's zu Recht besteht, müsste der Ort Gottestal zu deutsch Schlangental heissen.

Die Vogteirechte über die Pfarre Gottestal wie auch über die übrigen Pfarren des Villacher Kirchenkreises übten die jeweiligen Eigentümer des Schlosses und der Herrschaft Landskron aus, die Rechte des Patronates und des mit dem Patronate verbundenen Präsentationsrechtes bei Neubesetzungen der Pfarre übten die jeweiligen Eigentümer des Schlosses und der Herrschaft Wernberg alternativ mit dem Domkapitel von Ljubljana derart aus, dass die Herrschaft Wernberg dieses Recht zweimal ausübte, das drittemal aber das Domkapitel. Bei der Ausübung dieses Rechtes kam es aber zu Streitigkeiten. Als im Jahre 1672 die Witwe Theresia Maria Baronin Gäller geb. Brenner das Schloss und die Herrschaft Wernberg dem Benediktinerkloster von Ossiach verkaufte, kam es bei der ersten Neubesetzung der Pfarre im Jahre 1678 zwischen dem Benediktinerstift von Ossiach und dem Domkapitel von Ljubljana zum Streite, der erst im Jahre 1718 mit einem Ausgleich zu Ende geführt wurde, bei dem es beim alten Rechte verblieb, das heisst, dass das Präsentationsrecht zwischen der Herrschaft Wernberg und dem Domkapitel von Ljubljana mit zwei Drittel zu ein Drittel geteilt war.

In nationaler Hinsicht konnte der Beweis erbracht werden, dass die Gesamtbevölkerung der Pfarre Gottestal bis ins 19. Jahrhundert der slovenischen Volksgruppe angehörte, das auch der Kärntner Geschichtsforscher Gotbert Moró in den Erläuterungen zum historischen Atlas der österreichischen Alpenländer, Klagenfurt 1958, feststellte. Bei Neubesetzungen der Pfarrstelle von Gottestal wurde von den Bewerbern stets verlangt, dass sie der slovenischen Sprache vollkommen mächtig waren.

Slovenska matica, YU-61000 Ljubljana, Trg osvoboditve 7,

med drugimi svojimi publikacijami zalaga in članom Zgodovinskega društva za Slovenijo nudi po svojih članskih cenah tudi

Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike 1/1971 — 120 din.

Vsebina: Zmago Bufon — Naravoslovje v slovenskem narodnem prebujanju, Lavo Čermelj — Fizik Nace Klemenčič (1853—1901), Vladimir Murko — Staro in novo o življenju in delu Josipa Resslera, Franc Minařik — Ptujске lekarne, lekarnarji in njihove hiše, Ante Stefančič — Kratek pregled zdravstvenega nadzorstva živil nekoč in danes s posebnim poudarkom na Sloveniji;

Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike 2/1974 — 120 din.

Vsebina: Vladimir Murko — Starejši slovenski znanstveniki in njihova vloga v evropski kulturni zgodovini — astronomi, Milko Matičetov — Zvezdna imena in izročila o zvezdah med Slovenci, France Adamič — Naš prispevek k razvoju genetike in žlahtnjenja rastlin, Zmago Bufon — Naravoslovje v slovenskem narodnem prebujanju II;

Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike 3/1975 — 169 din.

Vsebina: Drago Mušič in Janez Batis — Življenje in delo J. M. Žagarja (Sagarja), Peter Borisov — Sto dvajset let od ustanovitve naravnega zdravilnega zavoda na Bledu, Velimir Zavrnik — Mariborski tekst napotkov mojstra Albranta za zdravljenje konj;

Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike 4/1979 — 290 din.

Vsebina: Janko Pučnik — Razvoj vremenoslovja na Slovenskem, Zmago Bufon — Ivan Žiga Popović kot naravoslovec in rodoljub, Karel Bajc — Ivan Žiga Popović predhodnik oceanografije, Franjo Sevnik — Žagarstvo na Slovenskem, Jože Maček — Izbruh in širjenje krompirjeve plesni na Kranjskem v 19. stoletju, France Adamič — Stoletnica rojstva profesorja dr. Frana Jesenka.